

Rozdział 1. Zagadnienia ogólne

§ 1. Pojęcie absolutorium

I. Uwagi ogólne

Słowo *absolutorium* wywodzi się z późnołacińskiego wyrazu *absolutorium* (dosł. zwolnienie, uniewinnienie). On z kolei powstał na bazie używanego w prawie rzymskim rzeczownika *absolutio*, oznaczającego zwolnienie pozwanego lub oskarżonego od odpowiedzialności¹. Obecnie termin *absolutorium* jest powszechnie używany w praktyce funkcjonowania struktur organizacyjnych, w których występują organy kolegialne, pozostające w stosunku do siebie we wzajemnym związku.

Omawiane pojęcie funkcjonuje zarówno w języku prawniczym, jak i prawnym. Nie doczekało się swojej definicji ustawowej, choć zostało przyjęte w wielu ustawach, np. w ustawach samorządowych (w ustawach o funkcjonowaniu samorządu gminnego, powiatowego czy wojewódzkiego), w prawie spółdzielczym, czy wreszcie w Konstytucji RP, która wiąże „mechanizm” absolutorium z rozliczeniem działalności Rady Ministrów.

Wychodząc od jednej z podstawowych reguł wykładni językowej, zgodnie z którą wobec braku dostatecznych przesłanek dla nadania słowu szczególnego znaczenia, przyjmuje się jego rozumienie utrwalone w języku ogólnym². W pierwszej kolejności należy sięgnąć do słownikowych definicji omawianego terminu³. Przykładowo jeden ze słowników wyrazów obcych opisuje absolutorium jako: „zatwierdzenie i uznanie za prawidłową działalność finansową członków zarządu jakiejś organizacji, komitetu itp. i zwolnienie ich od zobowiązań i odpowiedzialności na rzecz nowo wybranych członków da-

¹ Wyr. SN z 25.5.1999 r., I CKN 4/98, Legalis.

² Prymat wykładni językowej przy analizowaniu tekstów prawnych nie jest kwestionowany zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie (por. np. wyr. SN z 12.6.2015 r., II CSK 518/14, Legalis).

³ Należy zaznaczyć, że każdy z wymienionych niżej słowników przywołuje również znaczenie *absolutorium* niezwiązane z prawem: ukończenie studiów wyższych bez uzyskania dyplomu.

nego zarządu”⁴. Słownik poprawnej polszczyzny przyjmuje, że absolutorium to „zatwierdzenie przez organ naczelny sprawozdania z działalności (najczęściej finansowej) organu wykonawczego”⁵, z kolei Mały słownik języka polskiego definiuje absolutorium jako „akt organu naczelnego (np. sejm, walnego zgromadzenia członków organizacji społecznej) uznający na podstawie złożonego sprawozdania rachunkowego działalność finansową organu wykonawczego (np. zarządu)”⁶.

Wobec braku definicji legalnej absolutorium, zasadne wydaje się poszerzenie prowadzonej analizy o inne akty prawne niż KSH oraz KH, w celu ustalenia jego zakresu pojęciowego. Wychodząc od bardzo bliskich KSH regulacji prawa spółdzielczego, należy wskazać, iż przedmiotowy akt traktuje o absolutorium (nazywanym także skwitowaniem) jedynie częściowo i tylko w odniesieniu do członków zarządu. Stosownie do dyspozycji art. 38 § 1 pkt 2 PrSpółdz do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia należy rozpatrywanie sprawozdań rady, zatwierdzanie sprawozdań rocznych i sprawozdań finansowych oraz podejmowanie uchwał dotyczących wniosków członków spółdzielni, rady lub zarządu w omawianych sprawach i udzielanie absolutorium członkom zarządu. Wydawać by się mogło, że ustawodawca w ten sposób chciał powiązać funkcjonalnie udzielenie absolutorium z informacjami i danymi ujawnionymi w dokumentach przedstawionych na walnym zgromadzeniu, w szczególności zaś w sprawozdaniu finansowym. Niemniej jednak, w tym miejscu, należy wskazać, że zatwierdzenie sprawozdania finansowego jest stwierdzeniem prawdziwości zawartych w nim danych, nie mieści natomiast w sobie oceny działalności poszczególnych jego członków. Ocena ta powinna znaleźć wyraz w uchwale absolutoryjnej⁷.

Dodatkowo, art. 49 § 4 PrSpółdz, przyznaje walnemu zgromadzeniu kompetencje do odwołania tych członków zarządu, którym nie zostało udzielone absolutorium (art. 38 § 1 pkt 2 PrSpółdz), niezależnie od tego, który organ stosownie do postanowień statutu wybiera członków zarządu⁸. Wobec powyższego wyraźnie widać zarysowanie koncepcji absolutorium jako aktu indywidualnego, oceniającego wypełnienie obowiązków przez każdego z zarządców.

⁴ J. Tokarski (red.), Słownik, s. 3.

⁵ A. Markowski (red.), Nowy słownik, s. 2.

⁶ E. Sobol (red.), Mały słownik, s. 3.

⁷ Por. K. Kwapisz, Prawo spółdzielcze, s. 106.

⁸ Prawo spółdzielcze nie reguluje kwestii udzielania absolutorium członkom rady nadzorczej, w tym zakresie należy wskazać, iż statut spółdzielni może zawierać analogiczne rozwiązania niż w stosunku do członków zarządu.

Odnosząc się zatem w szczególności do przedstawionych powyżej definicji słownikowych, należy podkreślić, co będzie znajdowało również uzasadnienie w dalszej części pracy, iż – tak jak ma to miejsce w regulacjach PrSpółdz – absolutorium nie należy sprowadzać wyłącznie do oceny wykonania obowiązków obejmujących zarządzanie finansami podmiotu. Taka wskazówka płynie z analizy komentowanych rozwiązań, na podstawie których można przyjąć, iż absolutorium jest aktem polegającym na akceptacji działań członków zarządu spółdzielni w danym czasie, z uwzględnieniem wszelkich aspektów wykonywanych czynności, nie tylko tych poddanych ocenie na podstawie przedłożonych dokumentów finansowych. Choć z reguły w praktyce będzie zachodził związek funkcjonalny pomiędzy udzieleniem absolutorium a zatwierdzeniem przedłożonych na zgromadzeniu dokumentów, to jednak są to czynności niezależne.

We współczesnym polskim prawie konstytucyjnym absolutorium jest instytucją regulującą kontrolę Sejmu nad wykonaniem ustawy budżetowej. W formie udzielenia lub odmowy udzielenia absolutorium izba niższa parlamentu ustosunkowuje się do przedłożonego przez Radę Ministrów sprawozdania z wykonania ustawy budżetowej (art. 226 Konstytucji RP). Odmiennie niż w odniesieniu do regulacji wskazanych w PrSpółdz, Konstytucja RP ściśle wiąże instytucję absolutorium tylko i wyłącznie z działalnością finansową (wykonanie budżetu). W tym zakresie absolutorium jest szczególną formą realizacji odpowiedzialności *stricte* politycznej. Udzielenie pokwitowania jest aktem Sejmu uznającym prawidłowość działalności finansowej Rady Ministrów w roku budżetowym. Przed podjęciem przedmiotowej uchwały, Sejm analizuje i bada przedłożone sprawozdanie z wykonania ustawy budżetowej wraz z informacją o stanie zadłużenia państwa. Następnie jest ono poddawane analizie przez Komisję Finansów Publicznych, która w dalszej kolejności przedstawia raport Sejmowi⁹. Dopiero efektem tych działań jest podjęcie decyzji o udzieleniu (odmowie udzielenia) absolutorium. Świadczy ona o uznaniu bądź nieuznaniu prawidłowości podjętych przez Radę Ministrów działań w okresie budżetowym. W przeciwieństwie do PrSpółdz Konstytucja RP nie wiąże ściśle nieudzielenia absolutorium z dymisją Rady Ministrów. Oznacza to, że nieuzyskanie wymaganej liczby głosów pod uchwałą absolutoryjną może co najwyżej uzasadniać wniosek o wotum nieufności.

W tym miejscu należy jednak wskazać na poglądy, które zarysowały się jeszcze podczas obowiązywania Konstytucji z 1952 r., przynajmniej instytu-

⁹ B. Banaszak, Konstytucja RP, s. 1075–1076.

cji absolutorium donioślejszą treść i ważniejsze skutki. Już wówczas podkreślano, że „Sejm w przypadku nieudzielenia absolutorium powinien konsekwentnie odwołać rząd lub odpowiednich ministrów”¹⁰. Ponadto fakt nieudzielenia absolutorium rzutował na możliwość pociągnięcia do ewentualnej odpowiedzialności konstytucyjnej członków Rady Ministrów. W przypadku, gdy uchwała zapadła wobec nieistniejącego już rządu, był to jedyny skutek.

Podobnie w doktrynie prawa konstytucyjnego sporny jest charakter absolutorium. Aktualnie przeważający wydaje się pogląd, iż nieudzielenie absolutorium zamyka „drogę do ponownego rozpatrywania oceny należytości wykonania budżetu jako całości, nie wyklucza jednak, także i w późniejszych terminach, odmiennych ocen co do działań dysponentów poszczególnych części budżetu Państwa. Odnosi się to (...) także do możliwości postawienia pod Trybunał Stanu. Żaden przepis prawny nie wyklucza bowiem pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej członka rządu, któremu Sejm udzielił absolutorium”¹¹. Należy jednak zaznaczyć, iż mimo pewnych elementów wspólnych instytucji absolutorium, zupełnie inna jest pozycja ustrojowa konstytucyjnych organów państwa oraz spółek prawa handlowego. Instytucja absolutorium wyrażona w art. 226 Konstytucji RP ma charakter zupełnie autonomiczny. W żaden sposób nie oddziałuje ona na relacje prywatnoprawne. Z norm konstytucyjnych nie wynikają, ani bezpośrednio, ani też pośrednio, nakazy lub zakazy określonego zachowania, powinności w stosunku do posługiwania się instytucją absolutorium, przedkładane na stosunki prywatnoprawne (horyzontalne), których naruszenie mogłyby zostać odzwierciedlone w postanowieniach ustawy zasadniczej.

Niezależnie od stanowiska zajętego w poprzedniej kwestii, absolutorium, także to na gruncie KSH, powinno być interpretowane w ten sposób, aby można było zapewnić w ramach jego stosowania przestrzeganie norm konstytucyjnych, w tym przede wszystkim tych, które nakazują poszanowanie praw jednostki. Taki wniosek winien być wyprowadzony z zasady nadrzędności norm konstytucyjnych i bezpośredniego ich stosowania. Obowiązek określonego zachowania wobec beneficjenta konstytucyjnych praw podmiotowych nie wyczerpywałby się wyłącznie w określonych działaniach normatywnych państwa, ale nakładałby wprost pewne powinności na podmioty uczestniczące w relacjach prywatnoprawnych. Jeśli chodzi jednak o prawo handlowe i stosunki gospodarcze, to nakaz poszanowania norm konstytucyjnych w relacjach

¹⁰ Zob. *M. Weralski*, *Finanse publiczne*, s. 207.

¹¹ *A. Gwiżdż*, *Opinia*, s. 106.

horyzontalnych powinien zawsze uwzględniać elementy swobody woli (decyzyjność) współników w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, w tym także decyzję o udzieleniu absolutorium, ale już jednocześnie odmowa udzielenia absolutorium według kryteriów koloru skóry naruszałaby w sposób ewidentny zasadę wyrażoną w art. 32 Konstytucji RP¹².

Podobnie jak w przypadku Rady Ministrów, instytucja absolutorium dla organów wykonawczych jednostek samorządu terytorialnego służy kontroli wykonywania budżetu. Ma ona charakter periodyczny, dokonywana jest co-rocennie. Stosownie do dyspozycji art. 271 FinPubU absolutorium jest najistotniejszą prerogatywą organu stanowiącego w fazie procedury budżetowej, określanej mianem kontroli wykonania budżetu¹³. Ze względu na zasadnicze znaczenie absolutorium w systemie oceny działalności jednostek samorządu terytorialnego, podstawowa część jego regulacji prawnej zawarta została w ustawach ustrojowych. Komentowana norma wskazana w art. 271 ust. 1 FinPubU modyfikuje reguły ogólne zawarte w przepisach SamGminU, SamPowiatU oraz SamWojU i nakłada na organ stanowiący nakaz podjęcia uchwały w sprawie absolutorium dla organu wykonawczego w określonym terminie i po przedstawieniu mu stosownych dokumentów i informacji. Regulacja przedmiotowego artykułu zbliżona jest w sposób funkcjonalny do art. 226 Konstytucji RP, w tym sensie, że wprost wskazuje ona, jakie dokumenty powinny zostać przedstawione przez organ wykonawczy przed podjęciem decyzji o udzieleniu bądź odmowie udzielenia absolutorium. Co więcej, kategoryczne brzmienie przepisu art. 271 ust. 1 FinPubU wskazuje na związanie decyzji absolutorijnej z otrzymaniem przez organ stanowiący jednostki wskazanych tam dokumentów. W tym zakresie, nie może znaleźć akceptacji teza, iż możliwe jest podjęcie wcześniejszej uchwały absolutorijnej bez uprzedniego dysponowania informacjami wskazanymi w komentowanym przepisie, nawet jeżeli ich treść nie wpłynęłaby na wynik głosowania. Po pierwsze, to czy dany dokument mógłby wpłynąć na treść głosowania bazuje tylko i wyłącznie na intuicji oceniającego, co bez możliwości zapoznania się z jego treścią jest nierozstrzygalne na tym etapie, po drugie takie zachowanie będzie czymś więcej, niż nieistotnym naruszeniem prawa, o którym mowa w art. 11 ust. 3 RegIzbObrachU, gdyż może ono dotyczyć jedynie treści uchwały, a nie zaś trybu jej podjęcia. Co ciekawe, w zakresie skutków prawnych uchwał w przed-

¹² Zob. co do poglądów doktrynalnych na temat horyzontalnego działania norm konstytucyjnych L. Garlicki, *Konstytucja*, s. 19–20.

¹³ W. Misiąg (red.), *Ustawa*, s. 813.

miocie udzielenia absolutorium na poziomie gminy, powiatu i województwa, ustawodawcę cechuje pewna niekonsekwencja. Zgodnie z art. 13 ust. 2 SamPowiatU odrzucenie w głosowaniu uchwały o udzieleniu absolutorium jest równoznaczne z przyjęciem uchwały o nieudzieleniu absolutorium. Analogiczne rozwiązanie przewiduje art. 19 ust. 3 SamWojU. Tożsamą regulację do dnia wejścia w życie art. 43 ustawy z 20.6.2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta¹⁴, tj. do 27.10.2002 r. zawierał art. 28b SamGminU. Ustawodawca odstąpił jednak od niej i od tego czasu odrzucenie uchwały o udzieleniu absolutorium nie pociąga za sobą skutku w postaci nieudzielenia absolutorium. Taki wniosek płynie z zestawienia, tych wszystkich przepisów, których cel jest ten sam.

Inne są także skutki nieudzielenia absolutorium. W odniesieniu do samorządu gminnego uchwała odmowna w przedmiocie absolutorium dla wójta, podjęta po upływie 9 miesięcy od dnia jego wyboru i nie później niż na 9 miesięcy przed zakończeniem kadencji, jest równoznaczna z przeprowadzeniem referendum w sprawie jego odwołania¹⁵. Natomiast uchwała rady powiatu (sejmiku województwa) w sprawie nieudzielenia absolutorium jest równoznaczna ze złożeniem wniosku o odwołanie organu wykonawczego (art. 30 ust. 1 SamPowiatU, art. 34 ust. 1 SamWojU). Omówiona powyżej instytucja absolutorium na gruncie ustaw samorządowych nawiązuje swoim charakterem do akceptacji działań Rady Ministrów. Konkludując, w ramach komentowanych ustaw, z wyjątkiem PrSpółdz, fakt pokwitowania – udzielenia absolutorium – został sprowadzony przede wszystkim do czystej oceny gospodarowania zasobami finansowymi jednostki (w odniesieniu do Rady Ministrów wykonania budżetu państwa). Takie rozumienie instytucji absolutorium jest niepełne i co do zasady, nie oddaje jej istoty. Z analizy poszczególnych działań organów wykonawczych jednostek samorządu terytorialnego, wprost wynika, iż nie sprowadzają się one wyłącznie do gospodarowania zasobami finansowymi danej jednostki. Łatwo zauważyć, iż absolutorium nie jest postrzegane jednolicie. Zazwyczaj sprowadzane jest ono do oceny działalności pewnej grupy osób, natomiast jego zakres bywa różny i zależy od zakresu powierzono-

¹⁴ T.j. Dz.U. z 2010 r. Nr 176, poz. 1191 ze zm. Przepisy przedmiotowej ustawy zostały uchylone z dniem 1.8.2011 r. przez ustawę z 5.1.2011 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy.

¹⁵ Na marginesie należy wskazać, że rada gminy nie posiada pełnej dowolności w przedmiocie podjęcia uchwały w sprawie przeprowadzenia referendum. Przepis art. 28a ust. 4 SamGminU przed podjęciem stosownych kroków nakłada na nią obowiązek zapoznania się z opinią RIO w tym zakresie oraz wysłuchania wyjaśnień wójta.

nych obowiązków (np. gospodarowanie finansami jednostki) z zastrzeżeniem, że dotyczy pewnego przedziału czasowego wynikającego z przepisów prawa lub pełnienia określonej funkcji.

Powyższe rozważania natury ogólnej, traktującej o absolutorium, zostaną przeniesione na grunt przepisów poprzednio obowiązującego KH oraz obecnego KSH. Pozwoli to na wypracowanie definicji pojęcia absolutorium, która zostanie przyjęta w niniejszej publikacji.

II. Pokwitowanie na gruncie Kodeksu handlowego

Kodeks handlowy nie zawierał definicji legalnej pojęcia absolutorium, co więcej, nawet nie posługiwał się tym terminem. Stosownie do dyspozycji art. 233 § 2 pkt 3 KH¹⁶ przedmiotem zwyczajnego zgromadzenia powinno być udzielenie władzom spółki pokwitowania z wykonanie przez nie obowiązków. W języku ogólnym przez „pokwitowanie” rozumiemy pisemne potwierdzenie odbioru czegoś, wyrażenie aprobaty dla określonego rodzaju działań. Mogłoby się wydawać, że na gruncie KH mieliśmy do czynienia z dysonansem pojęciowym, tj. z jednej strony, mówiono o absolutorium, a z drugiej zaś o pokwitowaniu. Jednak byłoby to mylne przeświadczenie, bowiem słowa *absolutorium* jako synonimu *pokwitowania* używali już przedwojenni komentatorzy KH¹⁷. Pokwitowanie było ściśle powiązane z prawami członka zarządu¹⁸. Wówczas w opozycji do braku środków prawnych, pozwalających zarządowi na uzyskanie zatwierdzenia bilansu spółki na drodze sądowej, członkowie przedmiotowego organu mieli prawo do uzyskania pokwitowania¹⁹.

Wymaga podkreślenia, iż komentatorzy nie wiązali ściśle obowiązku udzielenia pokwitowania z zatwierdzeniem przez zgromadzenie wspólników sprawozdania finansowego oraz sprawozdania z działalności jednostki. Były to sprawy od siebie niezależne i dlatego dopuszczano w pewnych przypadkach, pomimo zatwierdzenia dokumentów finansowych za dany rok obrotowy, sytuację, w której zgromadzenie wspólników odmówi udzielenia pokwitowania członkom zarządu, np. jeśli zgromadzenie wspólników zakwestionuje prowa-

¹⁶ Podobnie w odniesieniu do spółki akcyjnej na gruncie przepisów Kodeksu handlowego (art. 390 § 2 pkt 3).

¹⁷ T. Dziurzyński, w: T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, Kodeks, 1936, art. 223.

¹⁸ A. Szajkowski, w: S. Soltysiński, J. Szwaja, A. Szajkowski, Kodeks handlowy, t. 1, 1997, s. 1216.

¹⁹ T. Dziurzyński, w: T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, Kodeks, 1936, s. 249.

dzoną przez zarząd gospodarkę spółki²⁰. Dopuszczano także możliwość udzielenia absolutorium tylko niektórym funkcjonariuszom²¹.

Pod rządami Kodeksu handlowego przyjmowano, że pokwitowanie ma charakter wzruszalny. Było ono skuteczne o tyle, o ile opierało się na przedstawionych faktach i dokumentach, natomiast traciło swoją doniosłość, gdy wyszły na jaw nowe okoliczności lub przedstawione dane okazały się nieprawdziwe. Pokwitowanie udzielone przez zgromadzenie wspólników pociągało za sobą skutki także wobec każdego ze wspólników²². Mając na uwadze powyższe, należy stwierdzić, iż mimo braku całościowego opracowania instytucji pokwitowania w Kodeksie handlowym, doktryna wykształciła dla tej instytucji pewne elementy wspólne. W tym zakresie pokwitowanie było traktowane jako środek obronny członka zarządu, widoczny w aprobacie podjętych przez niego działań. Cechowała je pełna autonomiczność, wyrażająca się brakiem związania z dokumentami przedstawianymi na zwyczajnym zgromadzeniu wspólników. Dodatkowo komentatorzy Kodeksu handlowego przyjmowali wzruszalny charakter omawianej instytucji, uzależniając jej skuteczność od prawdziwości faktów oraz dokumentów ujawnionych przez zarządców²³.

III. Pojęcie absolutorium na gruncie przepisów Kodeksu spółek handlowych

Kodeks spółek handlowych zastąpił termin pokwitowanie pojęciem absolutorium, co należy uznać za zabieg trafny, z punktu widzenia zasobu leksykalnego języka polskiego oraz powszechnie przyjmowanego znaczenia absolutorium, jako zatwierdzenia prawidłowości działań osób wchodzących w skład określonego organu, a pokwitowania jako pisemnego odbioru, np. rzeczy czy pieniędzy²⁴. Podobnie jak Kodeks handlowy, ustawa – Kodeks spółek handlowych nie definiuje absolutorium²⁵. Na marginesie można wskazać, że niektóre legislacje państw obcych wprowadziły definicję legalną komentowanej instytucji. I tak np. § 120² AktG stanowi, że poprzez udzielenie absolutorium walne zgromadzenie zatwierdza zarządzanie spółką przez członków zarządu i rady

²⁰ A. Kidyba, w: K. Kruczalak (red.), Kodeks handlowy, 1998, s. 295.

²¹ M. Allerhand, Kodeks, 1996, s. 200.

²² T. Dziurzyński, w: T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, Kodeks, 1936, s. 249.

²³ Szerzej na temat charakteru prawnego absolutorium pod rządami Kodeksu handlowego traktowane jest w rozdziale IV publikacji.

²⁴ Tak też M. Romanowski, Absolutorium, s. 21.

²⁵ R. Pabis, w: J. Bieniak i in., Kodeks, 2015, s. 713.

nadzorczej. W prowadzonych rozważaniach nie ocenia się trafności tego zabiegu, należy jednak wspomnieć, że nie zamknął on sporu, co do skutków absolutorium, a wręcz przeciwnie, nasilił dyskusje w doktrynie na ten temat.

W odróżnieniu od przepisów Kodeksu handlowego, które traktowały o udzieleniu pokwitowania członkom władz spółki, obecnie regułą jest indywidualne głosowanie nad uchwałą w przedmiocie udzielenia absolutorium. Zatwierdzenie lub odmowa zatwierdzenia realizacji obowiązków przez członków zarządu jako kolektywu powinna stanowić wyjątek od reguły i być dokonywana tylko i wyłącznie w ściśle określonych przypadkach, tak aby nie utracić z pola widzenia celów absolutorium. Zasadą w każdej spółce kapitałowej, a więc nie tylko spółce z o.o., powinna być indywidualna ocena każdego z funkcjonariuszy. W tym zakresie należy przyjąć, że absolutorium jest aktem o charakterze indywidualnym, odnoszącym się wprost do osoby imiennie wskazanej w treści uchwały.

Ponadto, z natury instytucji absolutorium wynika, iż dotyczy ono zdarzeń, które miały miejsce w przeszłości, albowiem przepis art. 231 KSH wyraźnie odnosi się do rozpatrzenia i zatwierdzenia sprawozdania zarządu z działalności spółki oraz sprawozdania finansowego za ubiegły rok obrotowy.

Absolutorium jest rodzajem wewnętrznego aktu spółki – dokumentem korporacyjnym, którego celem jest wykazanie, czy wspólnicy są zadowoleni z dotychczasowych działań funkcjonariuszy spółki²⁶. Podstawą akceptacji są nie tylko dokumenty i wyjaśnienia przedstawione na zwyczajnym zgromadzeniu, ale wszelkie działania członków zarządu²⁷. Należy także podkreślić, iż art. 231 KSH stanowi o udzieleniu absolutorium, stąd uchwała absolutoryjna powinna mieć charakter pozytywny, tj. projekt uchwały powinien w swojej treści przewidywać, iż danej osobie, pełniącej funkcję członka zarządu w poprzednim roku obrotowym, udziela się absolutorium z wykonania przez nią obowiązków²⁸. Tak rozumiane absolutorium jest aktem rozliczenia z organami poprzez zaakceptowanie bądź nie czynności, z zastrzeżeniem, iż akt odmowy

²⁶ A. Kidyba, Kodeks, s. 1088.

²⁷ R. Pabis, Charakter prawny absolutorium, s. 13.

²⁸ Celem rozwiania ewentualnych wątpliwości oraz wyjaśnienia niespójności stawianych tez z dyspozycją art. 231 § 3 KSH wskazuje, iż absolutorium jako akt o charakterze historycznym dotyczy wszystkich osób, które pełniły funkcję członków zarządu w roku obrotowym podlegającym ocenie, w szczególności nie odnosi się natomiast tylko do funkcjonariuszy, którzy na dzień odbycia zgromadzenia pełnią aktualnie swoją funkcję. Stosownie do powyższego, gdy każdorazowo w niniejszej pracy absolutorium jest wiązane z osobą członka zarządu, należy przez to rozumieć także byłych członków zarządu, którzy pełnili swoją funkcję w danym okresie podlegającym ocenie.

winien być uzasadniony²⁹, mimo iż taki obowiązek nie wynika wprost z przepisów prawa. W tym zakresie udzielenie absolutorium bądź jego odmowę muszą motywować okoliczności, zdarzenia znajdujące odzwierciedlenie w sytuacji, dokumentach oraz czynnościach podejmowanych przez spółkę.

Z uwagi na brak uniwersalnej definicji pojęcia absolutorium na gruncie Kodeksu spółek handlowych, należałoby przedstawić także jego ujęcie od strony negatywnej. Jak wskazano powyżej, akceptacja (absolutorium) działalności członków zarządu nie powinna sprowadzać się wyłącznie do oceny dokumentów wskazanych w art. 231 § 2 pkt 1 KSH. Wymienione w przedmiotowym artykule kategorie spraw, które powinny zostać poddane pod głosowanie na zwyczajnym zgromadzeniu wspólników, mają charakter odrębny. Za rozłącznym ich traktowaniem przemawia, oprócz wykładni gramatycznej, przede wszystkim wykładnia celowościowa.

W pewnych sytuacjach, pomimo zatwierdzenia sprawozdania z działalności jednostki, zgromadzenie wspólników może odmówić funkcjonariuszowi udzielenia absolutorium, np. gdy członek zarządu podejmował działalność konkurencyjną wobec spółki. Możliwa jest także sytuacja odwrotna. Wówczas należałoby określić relację pomiędzy zatwierdzeniem sprawozdania finansowego oraz sprawozdania z działalności, a udzieleniem absolutorium. Wobec rozłączności obu kategorii spraw, o czym pisano powyżej, podjęcie uchwały w sprawie zatwierdzenia sprawozdania finansowego oraz sprawozdania z działalności spółki stanowi pewną wskazówkę, co do udzielenia członkom zarządu absolutorium, ale nie przesądza tej kwestii. W tym zakresie członek zarządu, który będzie dochodził ochrony na drodze sądowej, w sferze dowodowej będzie mógł powołać podjętą uchwałę w przedmiocie zatwierdzenia sprawozdania finansowego oraz sprawozdania zarządu, dowodząc prawidłowości podjętych działań w trakcie danego roku obrotowego.

Reasumując, w pierwszej kolejności można wyciągnąć wniosek, że absolutorium jest niewątpliwie zatwierdzeniem przez uprawniony organ, w tym wypadku zgromadzenie wspólników, wypełnienia przez funkcjonariuszy spółki swoich obowiązków, w sposób prawidłowy i zgodny z obowiązującymi regulacjami. Po drugie, zakres przedmiotowy absolutorium obejmuje czynności dokonane przez osobę pełniącą funkcję członka zarządu w przeszłości, tj. w roku obrotowym podlegającym ocenie. Po trzecie zaś, absolutorium jako wyraz aprobaty (bądź dezaprobaty) działalności członków zarządu, powinno zostać umotywowane przez wspólników w należyty sposób. Na koniec należy pod-

²⁹ Tak SA w Warszawie w wyr. z 29.12.2016 r., VI ACa 1012/15, Legalis.

kreślić, iż zakres aktywności podlegającej ocenie przy udzielaniu absolutorium jest znacznie szerszy, niż wskazany w art. 231 § 2 pkt 1 KSH i powinien on obejmować całą działalność podmiotu w danym roku obrotowym.

Z uwagi na to, że pojęcie absolutorium ma węzłowe znaczenie dla niniejszej pracy, definiuję je jako instytucję prawa spółek, polegającą na zatwierdzeniu przez zgromadzenie wspólników wykonania przez członków organów spółki nałożonych na nich obowiązków w formie uchwały, w poprzednim roku obrotowym, w sposób zgodny z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa, postanowieniami umowy spółki (aktu założycielskiego), uchwałami wspólników, dobrymi obyczajami oraz szeroko pojętym interesem spółki³⁰.

A contrario do powyższego można postawić także tezę o instytucji absolutorium w znaczeniu *sensu largo* (ta wskazana powyżej) oraz *sensu stricto*. O absolutorium w znaczeniu *sensu stricto* można mówić, gdy jest ono postrzegane wyłącznie przez pryzmat dokumentów finansowych, przedstawianych na zwykłym zgromadzeniu, co jednak nie do końca oddaje jego istotę, o czym traktowano powyżej.

Podobne rozumienie pojęcia absolutorium przedstawiane jest także w orzecznictwie sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego. W postanowieniu z 5.2.2010 r.³¹ Sąd Najwyższy wskazał, że: „udzielenie absolutorium władzom spółki jest wyrazem akceptacji (lub nie) działalności organów spółki i wywiera skutki na dwóch płaszczyznach, a mianowicie płaszczyźnie organizacyjnej (sfera stosunków wewnętrznych spółki) oraz płaszczyźnie cywilnoprawnej, a dokładniej: odpowiedzialności członka organu wobec spółki z tytułu ewentualnego wyrządzenia szkody (sfera stosunków zewnętrznych)”. Szerzej do kwestii definicyjnej absolutorium podszedł Sąd Apelacyjny w Szczecinie, który w wyroku z 12.11.2015 r.³² podkreślił, iż: „Kodeks spółek handlowych nie zawiera legalnej definicji absolutorium. Zgodnie jednak z art. 231 § 2 pkt 3

³⁰ Podobne rozumienie instytucji absolutorium przedstawia *P. Pinior*, który wskazuje, że udzielenie absolutorium oznacza, co do zasady, akceptację przez zgromadzenie wspólników spółki działalności członków zarządu (działania i zaniechania) w poprzedzającym roku obrotowym, w zakresie znanych zgromadzeniu wspólników zdarzeń i faktów dotyczących działalności członków zarządu spółki oraz ich skutków, pod względem zgodności z prawem i umową spółki oraz dobrymi obyczajami i interesem spółki (*P. Pinior, Nadzór wspólników*, s. 145). Na marginesie należy podkreślić, iż zakreślając krąg przedmiotowy definicji absolutorium używam pojęcia obowiązków. Jest oczywiste, że sposób realizacji przedmiotowych obowiązków wynika z podjętych działań. Niemniej pojęcie obowiązków wydaje się być lepiej skorelowane ze stosunkiem wiążącym zarządzającą ze spółką oraz jego podporządkowaniu chociażby regulacjom umowy spółki.

³¹ Post. SN z 5.2.2010 r., III CZ 3/10, Legalis.

³² Wyr. SA w Szczecinie z 12.11.2015 r., I ACa 575/15, Legalis.

KSH, przedmiotem obrad zwyczajnego zgromadzenia wspólników powinno być m.in. udzielenie członkom organów spółki absolutorium z wykonania przez nich obowiązków. Istotą aktu absolutoryjnego (skwitowania) jest wewnętrzne »rozliczenie« z organami spółki. Absolutorium jest udzielane w celu potwierdzenia właściwego wykonywania mandatu w organach spółki. Udzielenie absolutorium stanowi zatem »zatwierdzenie« (akceptację) przez zgromadzenie wspólników sposobu sprawowania funkcji i podejmowanych w związku z tym działań przez członków zarządu w poprzednim roku obrotowym”.

§ 2. Nadzór właścicielski a absolutorium

I. Uwagi ogólne

Przepisy Kodeksu spółek handlowych, wzorem Kodeksu handlowego, nie definiują tak pojęcia kontroli, jak i nadzoru. Ustawodawca posługuje się pojęciem nadzoru w odniesieniu do organów spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, tj. w stosunku do rady nadzorczej i komisji rewizyjnej oraz w odniesieniu do uprawnień wspólników. Słowo *nadzór* zostało użyte jako tytuł podrozdziału 2 w rozdziale 3 działu I tytułu III Kodeksu spółek handlowych, który reguluje ustanowienie i uprawnienia rady nadzorczej oraz komisji rewizyjnej, a także prawo wspólników do indywidualnej kontroli spółki, w tym również żądania powołania biegłych rewidentów do zbadania jej działalności³³. Powyższe wyliczenie mogłoby prowadzić do błędnego przekonania, iż nadzór oraz kontrolę w spółce z o.o. należy sprowadzać do ww. kwestii. Pogłębiona analiza problemu prowadzi do wniosku, iż poza *stricte* wskazanymi czynnościami nadzorczymi (kontrolnymi), które zostały przekazane do kompetencji radzie nadzorczej (komisji rewizyjnej), w spółce z o.o. istnieje także tzw. nadzór właścicielski, sprawowany przez wspólników, poprzez szczególny organ, jakim jest zgromadzenie wspólników. Komentowane uprawnienia wspólników spółki z o.o. nabierają doniosłego znaczenia w sytuacji, gdy podmiot nie powołał organów nadzorczych, wówczas *de facto* są oni jedynymi upoważnionymi do realizowania uprawnień kontrolnych, które w ich rękach stanowią element kontroli właścicielskiej.

³³ P. Piniór, Nadzór wspólników, s. 8–9.

Jak wynika z analizy przepisu Kodeksu spółek handlowych w ustawowym modelu spółki z o.o. nadzór nad nią został powierzony wspólnikom, którzy w sposób władczy mogą wpływać na funkcjonowanie podmiotu, poprzez:

- 1) powoływanie i odwoływanie członków zarządu (jest to bowiem najdalej idące prawo do ingerencji w działalności spółki);
- 2) wyrażanie zgody na podjęcie określonych czynności, z zastrzeżeniem, iż różne są konsekwencje podjęcia przedmiotowych działań, bez autoryzacji wspólników czy wreszcie
- 3) sprawowanie bieżącej kontroli nad spółką.

Oczywiście ze względów natury celowościowej pozycja wspólników w spółce z o.o. jest silniejsza, niż akcjonariuszy w spółce akcyjnej. Pomimo że spółka z o.o., tak jak spółka akcyjna jest spółką kapitałową, to jednak wykazuje istotne powiązania charakterystyczne dla spółek osobowych. Chodzi tutaj w szczególności o możliwość indywidualnej kontroli spółki przez jej wspólników.

II. Pojęcie nadzoru na gruncie przepisów Kodeksu spółek handlowych

Trudno ustalić jedną uniwersalną definicję nadzoru i kontroli na gruncie przepisów Kodeksu spółek handlowych. Wynika to z okoliczności, iż poszczególne uprawnienia nadzorcze (kontrolne) w spółce zostają rozłożone pomiędzy wspólników i jej organy. Przed przejściem do szczegółowej analizy, trzeba zwrócić uwagę, że nadzór i kontrola są pojęciami interdyscyplinarnymi. Wprowadzanie definicji legalnych do ustawy jest wskazane, jeśli pojawia się konieczność precyzyjniejszego niż w języku ogólnym ustalania znaczeń zwrotów, które mogą powodować dylematy w procesie interpretacji przepisów prawa³⁴. Z uwagi na powyższe, zakres pojęcia nadzoru i kontroli na gruncie Kodeksu spółek handlowych powinien zostać ustalony w oparciu o brzmienie poszczególnych przepisów, które odwołują się do nich, pośrednio ustalając ich treść.

Odnosząc się do reguł logiki, trzeba w pierwszej kolejności podkreślić, iż kontrola zawiera się w pojęciu nadzoru, które to jest pojęciem szerszym. W jego ramach, oprócz czynności kontrolnych, nadzorujący może wydawać wiążące polecenia podmiotowi nadzorowanemu³⁵. Nadzór jest oddziaływa-

³⁴ R. Siwik, w: Z. Jara (red.), Kodeks, Legalis 2017.

³⁵ Szerzej na temat nadzoru w spółkach: T. Kowalski, *Organy nadzoru*, s. 56; B. Bińczyk, B. Wawrzyniak, *Rady Nadzorcze*, s. 172; M. Bielecki, *Uprawnienia kontrolno-nadzorcze wspólni-*

nieniem w granicach kompetencji i uprawnień na działalność spółki, które leżą w interesie jej samej, a przede wszystkim wspólników³⁶. Część autorów wskazuje, iż o nadzorze *sensu stricto* możemy mówić tylko i wyłącznie, w sytuacji gdy powołano radę nadzorczą w spółce lub komisję rewizyjną³⁷. Przyjmuje się także, że nadzór to zespół uprawnień i obowiązków danego podmiotu do wkraczania w sferę działalności innego podmiotu, w tym kompetencję do merytorycznego korygowania jego działalności, w celu doprowadzenia stanu rzeczywistego do stanu przewidzianego przez prawo³⁸. Niektórzy autorzy wskazują także, iż nadzór to obserwacja, kontrola i ocena całokształtu działalności spółki, połączona ze sporządzaniem sprawozdań i zaleceń na temat niezbędnych kierunków i sposobów działania spółki, zwłaszcza jej zarządu³⁹. Umożliwia on bezpośrednią ingerencję podmiotu nadzorującego w działania podmiotu nadzorowanego, w tym współdecydowanie o czynnościach podejmowanych przez spółkę, natomiast kontrola polega na badaniu zgodności postępowania podmiotu kontrolowanego z określonym wzorcem⁴⁰. Dodatkowo podkreśla się, że nadzór powinien obejmować działalność spółki, a nie wyłącznie aktywność zarządców⁴¹. Nadzór w tym zakresie powinien być szeroko rozumiany, a powinien zostać uwzględniony także interes obejmujący tzw. interesariuszy spółki, tj. m.in. wierzycieli i pracowników spółki. Wówczas powinien on polegać na badaniu działalności podmiotu m.in. pod względem stabilności finansowej, oceny ryzyk finansowych i gospodarczych podejmowanych przez spółkę, rentowności prowadzonej przez spółkę działalności ope-

ków, s. 28; J.P. Naworski, Kompetencje komisji rewizyjnej, s. 21; A. Kidyba, w: A. Jakubecki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, Prawo spółek, s. 142; B. Mamica, Organy nadzoru, s. 15; J.P. Naworski, Zadania komisji rewizyjnej, s. 357; W. Popiołek, w: J.A. Strzépka (red.), Kodeks, 2009, s. 868; A. Opalski, Rada nadzorcza, s. 58; K. Kopczyńska-Pieczniak, w: A. Kidyba (red.), Spółka, s. 441; S. Sołtysiński, w: SPP, t. 16, s. 593; K. Oplustil, Instrumenty nadzoru korporacyjnego, s. 386; J. Bieniak, w: J. Bieniak i in., Kodeks, 2011, s. 1178; J.P. Naworski, Uprawnienia komisji rewizyjnej; W. Strzépka, Rozszerzenie uprawnień rady nadzorczej; A. Gierat, Charakter prawny władz nadzorczych; P. Pinior, Nadzór wspólników, s. 9.

³⁶ J. Jacyszyn, Rady nadzorcze spółek, s. 425.

³⁷ A. Szajkowski, w: A. Szajkowski (red.), SPP, t. 16, s. 81–82.

³⁸ K. Oplustil, Instrumenty nadzoru korporacyjnego, s. 9.

³⁹ A. Koch, w: A. Koch, J. Napierała (red.), Prawo spółek handlowych, s. 331.

⁴⁰ A. Szumański, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, Kodeks, t. 2, 2014, s. 541; K. Oplustil, Instrumenty nadzoru korporacyjnego, s. 386; P. Zdanikowski, Prawo udziałowe, s. 223.

⁴¹ Tak na tle spółki akcyjnej J. Szwaja, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, Kodeks, t. III, 2008, s. 750; odmiennie Z. Jara, Spółka akcyjna, s. 91, który uważa, że rada nadzorcza sprawuje nadzór nad działalnością zarządu.

racyjnej oraz pozaoperacyjnej, ukształtowania struktury zatrudnienia, w tym sposobów kontroli nad podległymi pracownikami⁴².

Celem uściślenia rozważań definicyjnych należy podkreślić, na co wskazywano powyżej, iż poszczególne rodzaje czy środki kontroli spółki z o.o. ustawodawca stypizował w rozdziale zatytułowanym *Nadzór* (art. 212–226 KSH), mimo że tylko część tych przepisów dotyczy faktycznie kontroli. Zabieg ten należy uznać za poprawny, gdyż rozwiązania kodeksowe nie dotyczą tylko standardowych mechanizmów kontrolnych, ale stwarzają możliwość rozbudowania ich w umowie spółki o nadzór. Nadzór jest natomiast pojęciem szerszym od kontroli, o czym była już mowa. Z drugiej jednak strony, nadzór jest terminem, któremu na gruncie prawa spółek można przypisać wiele znaczeń.

Nie sposób jednak wyjaśnić pojęcia nadzoru w oderwaniu od instytucji nadzorczych regulowanych w Kodeksie spółek handlowych, czy wreszcie w oderwaniu od funkcjonowania i działalności rady nadzorczej. Zgodnie z art. 219 § 1 KSH, rada nadzorcza ma za zadanie wykonywanie stałego nadzoru nad działalnością spółki we wszystkich dziedzinach jej działalności. Chodzi przy tym nie tylko o sprawowanie kontroli nad zarządem spółki, ale też o stały nadzór nad całokształtem spraw zachodzących w spółce. Na gruncie ustawowym aktywność rady nadzorczej sprowadza się do oceny sprawozdań zarządu co do zgodności zarówno z księgami, dokumentami, jak i ze stanem faktycznym, a także do oceny wniosku zarządu dotyczącego podziału zysków i pokrycia strat. W tym zakresie rada zobowiązana jest corocznie do złożenia zgromadzeniu wspólników sprawozdania pisemnego z wyników przeprowadzonej oceny. Przedstawiony wyżej rutynowy (typowy) zakres kompetencji rady nadzorczej wynikający z art. 219 § 3 KSH może być przez umowę spółki znacznie rozszerzony (ale nie zawężony). W przypadku gdy w spółce nie ma ustanowionej komisji rewizyjnej, zastosowanie znajduje zasada automatyzmu przyjęcia kompetencji przez radę. Umowa spółki może w szczególności stanowić, że przed dokonaniem ściśle oznaczonych czynności, np. zaciągnięcia zobowiązania przekraczającego określoną kwotę, zarząd jest obowiązany zasięgać zezwolenia rady nadzorczej. Natomiast w spółce z o.o. brak jest rozwiązań przewidzianych dla spółki akcyjnej – przepisy wykluczają możliwość delegowania członków rady nadzorczej do czasowego wykonywania czynności zarządczych. Dodatkowo, przedstawiciele doktryny prawa handlowego łączą z pojęciem stałego nadzoru bieżącą pieczę nad funkcjonowaniem spółki, roz-

⁴² M. Chomiuk, w: Z. Jara (red.), Kodeks, Legalis 2017.